

Do Vũ Ngọc Cẩn JJR 69 **chuyển lại**

Chiến tích của anh hai lúa với văn minh Pháp

Trần Thu Dung

Pháp gắn liền với văn minh trồng lúa mì, trồng nho với bánh mì pâté cùng với hàng trăm loại rượu nho nổi tiếng thế giới. Ít ai biết nước Pháp có vùng Camargue nổi tiếng nhờ trồng lúa. Lúa đã tham gia giúp nước Pháp trải qua được một giai đoạn khó khăn thiếu lương thực trong chiến tranh thế giới thứ hai.

Camargue thuộc phía nam Arles giữa Địa trung Hải và châu thổ sông Rhône, vùng nước lợ, nơi hồ hện của biển và sông. Phù sa bên lở bên bồi. Mưa bão thường xuyên. Thế kỷ 19 chính phủ Pháp đã xây đê tránh sụp lở do biển xói mòn. Khí hậu mùa hè nóng và khô, mùa đông không lạnh như những vùng khác. Nhiều chỗ nước đọng, sinh lầy. Mùa hè có khi lên đến 38°. Muối sinh sản rất nhiều.

Chiến tranh thế giới thứ hai, Nhật vào Đông dương, nước Pháp có nguy cơ thiếu lương thực. Chính phủ đã thực hiện chương trình phát triển kinh tế phòng đói. Ngày 20/05/1941 Henri Maux kỹ sư từng sống ở Đông Dương đã cùng với René Belin bộ trưởng bộ lao động đến Camargue. Ông nhận thấy khí hậu ở đây mùa hè tương đồng với khí hậu Nam Kỳ và vùng đất hoang này có thể triển khai trồng lúa để vừa có lương thực, vừa cải tạo sinh thái. Ông quyết định về « mộ » nhân công nông dân VN sẵn có và rẽ tiền qua Pháp. Đây là đợt « xuất khẩu » lao động nông dân Việt lớn nhất trong những năm 40 của thế kỷ 20. Ngay sau đó chính quyền thuộc địa ra sắc lệnh « mỗi gia đình phải đóng góp 2 nhân lực cho « mẫu quốc » nếu không cha phải đi tù. « Tổ quốc hay đi tù » đó là khẩu hiệu đặt ra khi tuyển nhân công cùng với chiêu bài « tổ quốc đang gặp khó khăn, nghĩa vụ công dân ». Các lý trưởng phải thi hành nộp nhân công theo đúng chỉ tiêu. Ai không có tiền thế thân phải đi. Những đàn ông nông dân chất phác nghèo ở lứa tuổi 18-45 thương cha và gia đình phải rời làng quê ra đi trong nước mắt. 20 nghìn người nông dân được « tuyển mộ » không phải đi lính mà qua Pháp lao động để cứu nguy cho nước Pháp khó khăn.

Họ được đưa đi những nơi gian nan, khổ nhất của nước Pháp như nhà máy, hầm mỏ, đồng hoang. Họ thay thế công nhân Ý, Tây ban Nha đất tiền hơn, và đỡ khoản đóng một số bảo hiểm xã hội quy định. Họ trở thành thứ « nô lệ hiện đại ». Một số nông dân được đưa đến Camargue để trồng lúa vào năm 1942.

Camargue - Vùng đất hoang đầu thế kỷ 20 →

Theo lịch sử, người Camargue đã từng thử trồng lúa từ khoảng cuối thế kỷ 16 theo sắc lệnh của vua Henri IV để giữ đất. Việc canh tác thất bại, các doanh nghiệp từ chối không đầu tư. Lúa leo teo, xen lẫn cỏ chỉ dùng cho lợn ăn. Đất lại bỏ trống vì không cây nào có hiệu quả kinh tế sống nổi trên thổ nhưỡng đó. Các nhà nghiên cứu Pháp ghi nhận năm 1939 Camargue chỉ là vùng đất hoang.

Cây lúa như người châu Á, hiền lành cần mẫn hút nước và nắng để đem lại hạt gạo nuôi người. Lúa không ảnh hưởng đến thổ nhưỡng mà còn cải tạo thổ nhưỡng. Rạ có thể cho súc vật ăn hoặc chôn xuống để cải tạo đất cho vụ sau. Trồng lúa xong, người ta có thể gởi 2 vụ khác, như ngô, khoai. Chính vì thế, nhiều nơi ở Camargue sau khi nhờ lúa cải tạo được thổ nhưỡng người Pháp đã có thể biến thành nơi trồng nho. Trước đó, nho không thể trồng được trên phù sa mặn.

Theo một số nhà khảo cổ học thế giới, Đông Nam Á được coi là cái nôi văn minh lúa nước đầu tiên. Văn minh lúa nước này đã được người Pháp đánh giá cao. Chính phủ Pháp quyết định mang « thầy thợ » sang để cải tạo vùng đất hoang mặn ở Camargue. Tháng 9/1941 nhà nước cung cấp giống lúa và nhân lực rẻ tiền và người dân Camargue phải cung cấp đất, và bán sản phẩm theo giá quy định của nhà nước. 125 người nông dân Việt bị tống đến trong mấy cái nhà cát tạm, không nhà vệ sinh, không có điện. Họ được giao công việc trồng lúa tại Camargue.

Người nông dân Việt đội nón làm việc trên cánh đồng ở Camargue

Anh hai lúa trên cánh đồng ở Camargue

Trồng lúa rất vất vả từ khâu làm đất đến lúc ra sản phẩm đòi hỏi nhiều sức lao động và sự cần cù. Trước khi gieo hạt, phải nhổ sạch cỏ, cày ải phơi đất cả tháng, san bằng cho tơi, đều, không được chỗ trũng nếu không chỗ đó lúa bị úng. Thóc ngâm nước muối loãng để loại hạt lép, sau cho vào bao ngâm nước sạch khoảng hơn một ngày. Nước ngâm không được lạnh quá, nóng quá, rồi đem ủ bằng phân bón lá, sau lại rửa sạch, để ráo nước lần nữa, tạo điều kiện cho hạt nảy mầm. Gieo hạt phải đều, cách xa nhau khoảng 20 cm để không có chỗ dày chỗ thưa. Chỗ dày lúa chen nhau chậm phát triển, không chắc hạt. Lúa cũng như người con gái có tuổi dậy thì, tuổi ghé đồng, tuổi ngậm sữa. Con gái tuổi nào cũng không nhỏ, mỗi giai đoạn phải chiều chuộng chăm sóc khác nhau, đòi hỏi khác nhau về nước, phân và nắng. Riêng việc canh nước cũng vất vả. Nước nhiều lúa úng, khi gieo hạt phải rút hết nước, để hạt mới quyện vào đất, nắng sưỡi đất, hơi ẩm hạt mới nảy mầm như tình yêu mới bám rễ. Cây đang mơn mớn, lại cho nước vào. Cây lớn chút lại tháo nước, vì rễ cũng cần hơi ẩm của mặt trời... Trời thuận đất hòa thì người nông dân đỡ vất vả, mưa dầm dề, giông bão, thiếu nắng là cả nỗi lo của người lao động. Sâu rầy luôn tấn công. Lúa sắp chín phải canh chim, chuột. Lúa còn hơi non, gặp giông bão cũng mất vụ. Trồng lúa là trông mọi thứ : « Trông trời, trông đất, trông mây/Trông mưa, trông nắng, trông ngày trông đêm/ Trông cho chân cứng đá mềm /Trời yên biển lặng mới yên tâm lòng ». Nghề nông đã vất vả, trồng ra hạt gạo là bao mồ hôi nước mắt đổ xuống. Vậy mà đêm đêm trở về người nông dân Việt qua Pháp đâu có được nghỉ ngơi trong gia đình đầm ấm, có tiếng reo đùa của trẻ con, có bàn tay mềm mại ấm áp của người phụ nữ vuốt ve, một mâm cơm nóng đợi sẵn, họ trở về trong mấy cái nhà tôn mái cong như hàm tránh đạn, lạnh lẽo, tự lo nấu cơm, giặt rũ. Cái vất vả, cô đơn, càng gợi nhớ khói lam chiều nơi quê hương. Bên châu Âu, tháng 4 ở khu cửa biển, nước lạnh ngắt như đóng đá, họ vẫn phải thò tay vào rửa hạt giống, vì có trực tiếp mới cảm nhận được độ chắc của hạt. Trồng lúa phải biết yêu cây lúa như yêu người con gái đòi hỏi sự cảm nhận nâng niu tự chính bàn tay mình. Vượt qua mọi gian khổ, chịu đựng những người nông dân Việt chất phác, cần cù đã thành công ngay vụ lúa đầu tiên cho nước Pháp. Kinh nghiệm lặn biển từ bao nhiêu thế kỷ mở mang bờ cõi của người Việt chuyên trồng lúa nước được đem áp dụng tại đây. Họ dùng kỹ thuật canh tác đê điều, chặt cây đốt thành than để cải tạo đất. Lần đầu tiên nước Pháp

có một vụ lúa thu hoạch đạt 250 tấn thóc, ra sản phẩm 125 tấn gạo. Sau đó người nông dân Việt tiếp tục mở mang được 260 hecta diện tích trồng lúa. Thấy sự thành công trong việc trồng lúa, lần nữa, năm 1943 Pháp đưa thêm 375 người lao động VN đến. Năm 1943 sản lượng tăng gấp đôi. France Actualité đã có phóng sự ngày 5/11/1943 về sự thành công trồng lúa ở Camargue. Năm 1946, nhờ lao động Việt này sản lượng thu 1900 tấn thóc, và mở hơn 1000 hecta trồng lúa.

Năm 1952, khi tình hình Đông Dương bất ổn, chính quyền Pháp lo ngại cơ những mầm mống cách mạng nổi dậy của những người « nô lệ hiện đại » như những người Mỹ đen ở Mỹ, Pháp đã đưa số người lao động trở lại Đông Dương. Đại đa số trở về VN. Chanh đã vất vả. Người Pháp đã nắm toàn bộ kinh nghiệm trồng lúa nước, và đất đai đã được người nông dân Việt cải tạo. Bao mồ hôi nước mắt của người Việt đổ xuống để biến vùng đất mặn hoang vu thành vựa lúa trù phú của Pháp. Nếu ruộng đất sẵn chỉ việc trồng lúa, công việc cũng đã vất vả đòi hỏi sự càn cù chịu khó của con người, huống chi phải cải tạo đất mặn để trồng lúa cái vất vả tăng lên gấp nhiều lần. Sống khổ cực, bị phân biệt đối xử, bất đồng ngôn ngữ, họ phải lao động miệt mài để tồn tại và cứu đói cho « mẫu quốc ». Công lao của người nông dân Việt rất lớn đối với vùng Camargue, tiếc rằng họ là những người nông dân chất phác, thậm chí mù chữ, chỉ quen đồng áng, cúi mặt với đất nên đã bị người Pháp lờ đi thành quả của họ và không muốn nhắc đến việc chính họ bị người Pháp miệt thị gọi là « nhà quê » lại là người thầy dạy cho người Pháp trồng lúa. Người nô lệ nhiều khi giỏi hơn chủ như đội quân La Mã đã phải học ở tù binh Hy Lạp nhiều kinh nghiệm trong nhiều lĩnh vực. Người Việt đã có văn minh trồng lúa từ bao đời nay. Người dân Việt nô lệ đã truyền lại văn minh lúa nước cho người Pháp ở Camargue.

Ngày nay nhờ máy móc, kỹ thuật cao, ở Camargue chỉ có 169 người làm nghề trồng lúa nhưng canh tác khoảng 16640 hecta đất. Năm 2008 sản lượng thu nhập 98176 tấn thóc. Xưa họ làm bằng tay, không máy móc, nước lạnh cồng, mới thấu hiểu sức chịu đựng gian khổ của người nông dân Việt. Gần 70 năm sau, công lao của họ mới được biết đến, khi một vài người Pháp tiến bộ đã phanh phui bộ mặt thật của chế độ thực dân. Hervé Schiavetti đảng viên công sản làm thị trưởng hai nhiệm kỳ ở vùng Arles từ năm 2001 là người đầu tiên đứng ra tổ chức buổi lễ vào ngày thứ năm ngày 10 tháng 12 năm 2009 để cảm ơn những người lao động VN đã đến đây làm muối và trồng lúa, nhờ họ, ngày nay mới có vựa lúa Camargue. Hôm đó tiếc rằng chỉ còn có 10 người Việt lao động còn sống được vinh dự mời đến. Lần đầu tiên trong lịch sử thuộc địa, nước Pháp chính thức biết ơn người dân xứ thuộc địa.

Ngày nay ở Camargue có một bảo tàng về lúa ở khu Rizerie du petit Manusclat 13200 Arles. Ngay từ cửa vào, một tấm biển đã ghi nhận « Không có lúa, không có vùng Camargue ngày nay ». Lúa đã làm sống lại vùng đất hoang vắng nơi đây. 12 năm khổ sai vất vả, người nông dân Việt đã cải tạo hơn 10000 hecta đất trồng lúa (tức là 2/3 diện tích so với ngày nay). Vậy có thể nói không có nông dân Việt nam không có vựa lúa ở Camargue ngày nay. Chính những anh hai lúa đã góp phần làm thành phố Camargue nghèo nàn trở nên nổi tiếng vì lúa. Ngày nay Camargue tự hào là nơi duy nhất cung cấp gạo « sạch » cho nước Pháp. Vô hình chung, những người nông dân Việt đã làm rạng danh cho văn minh lúa nước VN tại Pháp.

Văn minh lúa nước ở VN đã được những người Pháp nhân danh đi « khai sáng văn minh » đem áp dụng tại Pháp. Pháp đã biết lợi dụng những người nông dân Việt để nắm kinh nghiệm trồng lúa nước. Điều này chứng minh việc trao đổi văn hóa, cử người đi du học là cần thiết. Biết đem cái văn minh, cái hay đem về lợi cho đất nước là điều đáng quý. Nhưng điều này cũng đòi hỏi sự thông minh đầy sáng tạo.

Ngày nay có một số giáo sư VN qua châu Phi cũng dạy cho dân ở đây biết trồng lúa. Thật đáng tiếc VN xứ trồng lúa, dĩ dạy xứ người trồng lúa, nhưng lại chưa có bảo tàng về lúa với những kỹ thuật từ thời tổ tiên đến ngày nay cùng với những cuốn sách, hình ảnh viết về sản phẩm sinh ra từ lúa như bánh chưng từ thời vua Hùng thứ 6, bánh cuốn, nem, phở, bún, bánh đa... cùng với những áng văn thơ ca ngợi về lúa. Bảo tàng là một hình thức lưu trữ văn hóa cần thiết giúp cho việc nghiên cứu, giáo dục và phát triển xã hội và là một minh chứng về văn minh và lịch sử phát triển của một dân tộc.

Trần Thu Dung

Paris 22/01/2013